

De același autor:

Mihail Dragomirescu estetician (1973); *Idei estetice în scrierile lui Mihai Ralea* (1974); *Specificul național în doctrinele estetice românești* (1977); *Necesitatea esteticii* (1979); *Cărți cu ieșire la mare* (1980); *Arta ca trăire și interpretare* (1982); *Concepte și atitudini estetice* (1983); *D. Caracostea – un critic modern*, Cluj-Napoca (1987); *Un an cât o speranță* (1989; ediția a II-a, Sibiu, 1992); *Radu Maier*, album de artă (1989); *Poetul Horia Stamatu*, monografie (1993; ediția a II-a, revăzută și adăugită, 2006); *Povestiri din Italia* (1993; ediția a II-a: *Senzație la Florența*, 1995; *Estetica paradoxismului*, 1995; ediția a II-a, revăzută și adăugită: 2001); *The aesthetics of paradoxism* (2002); *Calul troian*, povestiri (1996); *Sibiu – album sentimental* (1998); *Der steinerne Mensch* (1999); *Editoriale* (2000); *Nimeni nu-i profet în țara lui, ci în exil* (2000); *Martin Frei – fascinația culorii*, album de artă (2000); *Convorbiri despre exil și literatură* (2001); *Antichitatea mirabilă* (2002); *Din perspectiva exilului* (2002); *După zece ani*, jurnal de exil (2004); *Mirela – un paradox*, eseu (2005); *Calul troian – povestiri din lume* (2005); *Colonia compatrioților* (2006); *Sibiu – identitate spirituală* (în colab., 2007); *Estetica mișcării* (2007); *Astaloș – valoarea stilistică a întregului* (2007); *Autori și climate* (2009); *Frumosul natural și frumosul artistic* (2009); *Psihiatrie politică* (2011); *Estetica Paradisului* (2011); *Estetica urbană* (2013); *Întîmplări sentimentale – proze de călătorie* (2014); *Omul ambiental* (2016); *Adrian Popescu sau poezia reminiscentelor sacre* (2019); *Secvențele senectutii* (2020).

Titu Popescu

SECVENȚELE SENECTUȚII

O autobiografie intelectuală

Vol. II

LIMES
2021

elasticizează convingeri, se schimbă căile prin care individul participă faptic și emoțional la viața societății.

Respect pentru oameni și cărți

Întrebarea 4:

În continuare voi crede în cuvintele ce sugerează pluri deschideri spre lumea sensibilă, ajutând-o astfel să devină sursă de cunoaștere, să se destăinuie pe măsură ce se adâncește în inefabil. Cred în metaforă și în potențialul ei, de la analogia spontană, declanșată de percepția emotivă, până la sugestia revelatorie încărcată de energii abstracte. Aceste preferințe nu fac însă din mine un adept exclusiv al lirismului. Mă simt la fel de bine și în prietenia illo tempore cu scriitori care și-au trăit viața ca să și-o povestească, dacă povestea lor îmi provoacă acea neliniște benefică și implicită confortului spiritual.

CUPRINS

Cuvînt înainte 5

I

Secvențele senectuții 7

II

Interviul luat de un fost azilant politic unui
fost secretar județean de partid 153

I
SECVENȚELE SENECTUȚII

Plecarea mea în Germania se datorește norocului pe care l-a ținut treaz tenacitatea mea. O spun de la început, mai ales pentru generațiile tinere, care au norocul că nu s-au confruntat cu astfel de timpuri. Eu însumi fac un efort pentru a mi le reaminti, fiindcă memoria vrea să le uite, ca pe orice perturbare neplăcută. Pentru cei de astăzi, care pot călători în toată Europa doar cu buletinul, sunt greu de înțeles lucrurile strâmbe de atunci. Cred că mulți nici nu vor să le înțeleagă, legându-se liniștitor în facilitățile care li se oferă.

Am reușit să plec în anul 1987. Pe parcursul secvențelor, am făcut multe trimiteri la opresiunile din timpul comunismului. Poate cei mai noi vor fi nedumeriți: chiar s-a întâmpat așa? Îi asigur că lucrurile au stat chiar așa, poate mai grav decât am reușit eu să le înfățișez. Întrebarea care se naște de la sine este: de ce le-am suportat? Răspunsul meu este că din aceleași motive că azi nu ne revoltăm împotriva stărilor strâmbe din politica vremii.

Am trăit în Germania 25 de ani, pe care nu-i regret, ci din contră, îmi alimentează mândria.

Care devine funcțională când mă lovesc de lucrurile nepotrivite de-acum: am unde să mă refugiez – în cei 25 de ani petrecuți în Germania.

Faptul că i-am cunoscut pe Dan și Heide la începutul atît de problematic al exilului meu a fost un adevărat miracol, care trebuia să se întîmple, ca să mi se descîlcească drumul pe care voiam să apuc. Dormeam în mașina cu care venisem din țară. În după-amiaza primei mele zile la München, mă duc la poșta centrală, pentru a încerca un telefon în țară. Acolo, la masa lungă din încăperea, stăteau doi oameni – un bărbat și o femeie – pe care i-am auzit vorbind românește. M-am apropiat de ei și le-am spus: Și eu sunt român. Apoi totul s-a desfășurat de parcă urmam indicațiile unui scenariu. Puntea de legătură între noi era faptul că, în țară, fuseserăm în redacții, ei la Sfântul Gheorghe – ea secretară, el corector – și eu la Sibiu. Unde dormi? – mă chestionează. În mașină, le-am răspuns. Haide la noi! – mi-au zis, fără niciun ocol. Așa am ajuns la Karlsfeld, localitate situată între München și Dachau. Acolo îmi arată camera Paulei, fata lor plecată undeva în nordul Germaniei, liberă deci, și-mi spun că pot să dorm acolo.

Extraordinară întîmplare, fără de care nu știu cum m-aș fi descurcat. Heide mi-a aranjat actele și, a doua zi, ne-am dus la primăria unde ea lucra, pentru a mă declara azilant. Totul a mers foarte repede, la München era o înghesuială de nedescris pînă îți luau actele, la Dachau ghișeul era gol. Mi-au repartizat o cameră într-o casă particulară, pe care tot primăria o plătea. Totul s-a făcut bine și repede, de unde se vede că scenariul azilului meu continua. Dar cine să-l fi scris și cine-l regiza? Grație acestei întîmplări miraculoase, am devenit cetățean al Karlsfeldului.

La Dan și Heide, unde am locuit în camera Paulei, făceam un bine picat din cer amîndorura: Heide avea cu cine să se întrețină, Dan avea un companion la băut. După ce m-am instalat în noua mea locuință primită de la primărie, mergeam aproape zilnic la ei, fiindcă intrasem în familie și amîndoi mă întîmpinau bucuroși. Oricum, mai rar așa ceva: să chemi un necunoscut acasă la tine și să-i pui o cameră la dispoziție... Foarte rar se întîmplă așa, altfel nu știam ce voi face la München. De aici înainte, azilul meu avea să se deruleze cu tot felul de întîmplări, despre care am scris și încă voi mai scrie, cît încă le pot rememora.

Eram la München, după o ședință a cenaclului „Apoziția”, la o masă destul de mare a restaurantului „Klein Bukarest”. Toată lumea vorbea, doar eu tăceam. S-a observat asta și președintele „Apoziției”, George Ciorănescu, m-a întrebat, peste masă: De ce nu zici nimic?, la care eu îi răspund cu adevărul meu: D-le Ciorănescu, eu cînd am ceva de spus, scriu! După care el a rămas tăcut, cu privirea pierdută undeva în gol. După ce și-a revenit, a avut grijă să mă ocolească în ședințele cenaclului, ca și cum nu aș fi existat. M-am ras de bunăvoința lui, cît am stat la München.

Boema pe care o practicam la Sibiu se alcătua de la sine, cumva inconștient. Cam aceiași ne regăseam în diverse locuri și petreceam împreună multe după-amieze. Cuvîntul de ordine era zicerea bancurilor și participarea la

Libris
Respon

rîsul care astfel se descătușa. Bineînțeles că majoritatea lor era politică și vizau îndeosebi anti-intelectualismul celor de la partid. În forul meu interior, mi-i amintesc pe cei care participau regulat la asemenea festinuri, dar nu-i caut, în drumurile mele la Sibiu, îi las să rămână în amintire așa cum îi știam, ca să nu-i schimb cu ce mi-ar da o întâlnire de astăzi.

Am scris un *Elogiu boemei*, pe care îl reproduc:

Lumii triste din care am plecat încercasem să-i dăm un alt toms, în contrast cu amărăciunea ei caracteristică, mai avîntat, prin boema noastră insubordonabilă. Ne croiam singuri traseele invincibilității pe moment și ieșeam totdeauna învingători fiindcă nu ne propuneam ceea ce nu puteam face. Instinctul ne păstra în apele permisibile, ceea ce, gîndit astăzi, însemna și egoismul irepetabilității schemei care doar nouă ni se potrivea. Eram, cu alte cuvinte, tolerați în modul nostru de a fi, care nu se exterioriza peste marginile îngăduite, nu făcea prozeliti tocmai datorită firii noastre care îi îndepărta pe cei ce nu ne erau egali. Asta se simțea și de aceea eram lăsați în pace, atît de regim, cît și de intruși, defularea ne era acceptată fiindcă se petrecea în interiorul unui grup care nu tolera ingerințe. Tristețea lumii și temerilor prin care era ea regizată îi opuneam veselia spontană și libertatea de a ignora riscurile. Scenariul căderii comunismului încă nu-l întrevedeam, ceea ce se vedea cu tărie era că, pe plaiurile mioritice, „de-a lungul secolelor, trecuseră de-a valma pe-acolo turcii și tătarii, polonezii, rușii și ungurii: mai trecuse și Ceaușescu pe deasupra” (Nicolas Jordan, Omul de cenușă). Pe moment, era soluția noastră, inconștient asumată și perpetuată fără conștiința pericolelor. Totul era să fim împreună, fiindcă

solidarizarea ne garanta supraviețuirea. Manevrelle insidioase au dus, astfel, la respectarea unui pact: eram lăsați în pace, iar noi îi lăsam pe alții în pace, eram flecare cu pacea lor, două feluri de păci antagoniste care alcătuiau un contract onorabil în limitele lumii triste în care trăiam. Voluptatea dîră ne-o desfășuram pe străzi și în localuri, unde o ureche atentă ar fi prins destule incomodități politice ieșite din trăirea personală a tristeții din jur, probabil că multe erau înregistrate acolo unde trebuia, pentru a fi scoase la scadențe pe care noi le ignoram, ca argumente pentru lapidarea care, însă, n-a mai venit, evenimentele vieții le-o luaseră înainte și-acum zac în vestitele dosare, la care avem un acces doar teoretic. Și de-am avea și unul practic? Ele nu pot conține decît deziluzii... Deziluzii în care am crescut de mici. Iată, astăzi fiind 23 august, fac un efort să prind ecouri, în liniștea locuinței mele din marginea Mîunchenului, de la agitația ce se voia sărbătorească în țară, care marca Ziua Națională a României. Dar pe ecranul interior nu s-a alcătuit nicio imagine cît de cît coerentă a ceea ce fusese odată, doar frînturi de memorie îmi aduceau aminte de panica pe care o trăiam, ca elev și student, sub biciuirea nervozității tovarășilor importanți, ca totul să iasă bine și tovarășii mai mari de la tribune să zîmbească fericiți de febrila noastră participare la marele eveniment.

Exact în urmă cu 20 de ani, în august 1987, buimăcit la început de adevărul evenimentului pe care-l provocasem, ceream azil politic autorităților din Republica Federală, luînd pe cont propriu marcarea realei libertăți. Izbutisem să transfer o falsă sărbătorire oficială într-un eveniment personal la care participam total, nu prin imitație și teamă de zeloșii supraveghetori ai liniei partinice cu o devoțiune despre care nu era voie să

te întrebi dacă este falsă. În urmă cu 20 de ani, pentru mine venise adevăratul, mult râvnitul 23 august. Tot în urmă cu 20 de ani, în august 1987, la o distanță doar de câteva zile de la luarea oficială la cunoștință a hotărârii mele de a părăsi definitiv paradisul comunist, îmi apăruse monografia D.Caracostea – un critic modern (Editura Dacia), care apucase să fie și difuzată. Tot în august 1987, Adrian Marino, publicînd o prezentare a cărții mele (în Tribuna din 27 august 1987), sublinia de la început, premonitoriu parcă, dovedind o bună intuiție a adevărurilor nemărturisite, „curajul” autorului care la foarte scurt timp se dovedise mai mult decît real: deși deșirant pentru cel în cauză, s-a dovedit izbăvitor de toate relele îndurate de-a lungul timpului în țara ocupată de sovietici și apoi de lealele lor unelte comuniste. Așadar, pentru mine venise adevăratul 23 august. Ce a urmat apoi fusese în bună parte o mare necunoscută: zbaterile suflești au format obiectul primei mele cărți de exil, jurnalul Un an cît o speranță, dar și reflectarea treptatei asimilări a literaturii române care se producea în afara hotarelor țării, despre care foștii mei colegi de la revista Transilvania nu puteau ști nimic, fiindcă nimic nu pătrundea printre gratiile închisorii care era România comunistă. Îi înțelegeam și le deplîngeam parțialitatea informației, comandată și condamabilă. Mă întreb acum: ce ideologie perversă a putut ridica data ocupării noastre de către sovietici la rang de sărbătoare națională, prin care trebuia să ne glorificăm împilarea și să ne arătam profund recunoscători celor care ne spoliau? Sau, cum spunea, mai aproape de noi, Octavian Paler, oripilat de ofensiva prostului-gust, „nu mai lipsește decît să ne decidem să facem din manea imn național”. Activiștilor care mai sunt în viață nu le este rușine de poporul român,

din care facem și noi parte, exilații uitați oficial, în ciuda multor organisme guvernamental-ministeriale care s-ar ocupa de noi? Și totuși, acum, sub presiunea scrisului, îmi răsare în minte stupefacția pe care am avut-o cînd, la un 23 august, instructorul de la pionieri ne-a împărțit bilete pe care erau scrise lozincile pe care trebuia să le strigăm, între care și celebra „Stalin și poporul rus/ Libertate ne-a(u) adus”. Dar destul...

Incidențele boemei noastre cu restricțiile puterii nu erau, cu toate acestea, prea clocotitoare și de aceea se tolera această neuniformizare ce părea nesemnificativă, așa cum erau trecute cu vederea huiduielile din tribunele de pe stadioane, unde nu se știa precis cui le erau ele adresate, cu toate că unii mai isteți bănuiau, numai că acuzele nu puteau fi aduse pe față și asta liniștea spiritele de cealaltă parte. Noi reușeam ceea ce rutina exemplarității de suprafață lor le interzicea – căci era o rutină și nimic altceva ceea ce se vedea, ei erau prizonierii uniformității din care nu puteau ieși decît cu riscul de a ieși din pactul lor atitudinar, pe care l-au acceptat pentru avantajele ce decurgeau din el: prețul recompensei era propria lor lașitate, deghizată în conformism de paradă. Pe atunci nu realizam și faptul că însăși boema noastră era o altă formă de lașitate. Febrilitatea ei specifică se consuma în hedonismul clipei, pe care o înfrumuseța cu înconștientele ei devieri. Unele lucruri pe care le credeam importante se arătau a fi, în cele din urmă, total inofensive, ceea ce speram a fi biruințe se înscria în șirul înfrîngerilor, căci boema noastră era, în fond, un lanț de insatisfacții. O astfel de ieșire conspirativă din normă sperasem că-mi reușise cînd am putut să strecur, într-o carte, un pasaj care susținea libertatea de a călători, drastic îngrădită în trecuta vreme: cînd i-l citisem unui

actor de la secția germană a teatrului, plecat în Germania și întors în vizită, acesta a rămas total nesimțitor la presupusa mea victorie, fapt care m-a nedumerit pe moment, ca apoi să realizez că normalitatea pe care o proclamam pentru el nu conținea nicio senzație, din moment ce normalitatea îi era asigurată și beneficia de ea fără nicio încordare. Mi-am continuat libertatea de a circula pe traseele mici ale boemei noastre, culegând când și când roadele unor la fel de mici evenimente personale, al căror secret mai îndulcea asperitatea controlului din perimetrul îngust în care ne mișcam. Dar, construită pe un fond tragic, eschivat totdeauna, boema noastră se îndrepta, fără să ne dăm seama, spre implacabila închidere a orizontului, spre acel unghi mort pe care urma să-l marcăm cu strigătul bacovian pe buze: „Și-acum ne-om gătui tovarăși!”, când aveam să realizăm perfect că „zadarnic flaute cîntă/ în aste zile păgîne”...

Se apropia de noi acel moment de răscruce care aducea imprevizibilitatea unei noi ieșiri care, oricum, nu ar mai fi dus către obișnuințele noastre ritualice. Îmi dădeam seama că cercul se strîngea și-i presimțeam sufocarea, odată ce se agrava conștiința că trăiam, totuși, în România. Lectura îmi actualizase politic certitudinea acestei realități: în povestirea lui Jean-Claude Carrière din Cercul mincinoșilor, schimbam simplu Mexicul cu România și-i ieșise epatant sensul: arhanghelul Gabriel îl întreabă pe Dumnezeu dacă nu a dat prea mult României – munți maiestuoși, cîmpii mănoase, ape și bogății, la care Ziditorul îi răspunde: Nu, pentru că le-am dat și români... Atunci am fugit din țară..., cumva ca în Ritualul lui Gheorghe Istrate: „eu pieziș m-am furișat/ în văzduhul fisurat/ cu-n crîmpei de aripioară/ adiată-n subțioară -/ ca să ies din cer afară”. Cu timpul, boema mea sibiană a

trecut, cum era și firesc, în registrul melancoliei, precum toate experiențele trecutului care și-au tocit, prin efectul anilor, latura lor contondentă. În schimb, boema s-a fructificat într-o nouă șansă intelectuală: eram la mine acasă cînd am scris, în cunoștință de cauză, capitolul Ofițer și boem din monografia dedicată prietenului de la Paris, George Astaloș. Pe celălalt prieten, de la teatrul german, l-am întâlnit de vreo două ori, după care a dispărut din raza melancoliei că, odată, îmi pusesem atîta speranță în breșa pe care o făcusem în cenzura comunistă. Acum, nici pentru mine nu mai înseamnă nimic, pentru că pot merge oriunde și oricînd. Dar atunci?... Atunci ne celebrăm boema ca o supremă insubordonare, acum însă nu mai cred în virtuțile ei contestatate. Nu ne vindeca paralizia, ci o acutiza prin cloroformizare. Chiar Sibiul este altul, componenții boemei de odinioară s-au risipit, unii au devenit statornici oameni de casă, alții au intrat în afaceri, alții... Cînd mă plimb pe străzile urbei, ecoul pașilor mei nu mai trezește eroii din ziduri, iar domnițele dorm liniștite în iatacele lor sepulcrale. Dar cînd trec pe lîngă „Împăratul romanilor” îmi revine în minte o strașnică ședință de înfierare a comportamentului nostru libertin, regizată de justetea partinică a secretarului cu propaganda de la județ, pentru ca seara, după încheiere, să ne regăsim, și el și noi, în restaurantul hotelului, dar făcîndu-ne că nu ne vedem. Ne intersectasem pe culoarul restaurantului, dar mai înainte să fim față-n față, amîndoi am privit lateral, spre pereți; pe al meu se vedea harta roșie a României, cu un contur sîngeriu, parcă aflat în suferință continuă, sub care am afirmat imediat imaginea versurilor din Bacovia „Zadarnic e soare, și-un cer ideal -/ Mereu mai aproape e-al vieții real...”.